

[૧૩]

*
*
*
*
*
*
*

શુદ્ધ સમ્યક્ત્વાદિ વિમલ રત્નત્રયદ્વારા વિમલ એવા મોક્ષપદને પામેલા હે વિમલ જિન! વિમલભાવે આપના સ્વરૂપનું ચિંતન કરતાં અમારા રત્નત્રય પણ વિમલ થાય છે; તેથી ઈષ્ટરૂપ હે વિમલદેવ! આપને વિમલભાવે નમસ્કાર કરીને આપનું વિમલ ચરિત્ર કહું છું.

*
*
*
*
*
*
*

[વિમલનાથ-પૂર્વ ભવ : વિદેહમાં રાજા પદ્મસેન]

મધ્યલોકમાં મનુષ્યક્ષેત્ર અને મોક્ષ પામવાની ભૂમિ અઢીદ્વીપ છે : એક જંબુદ્વીપ; એક ઘાતકીખંડદ્વીપ; અને અડધો પુષ્કરદ્વીપ. તેમાંથી બીજા દ્વીપના પશ્ચિમભાગમાં વિદેહક્ષેત્રની સીતોદા નદીના કિનારે 'રમ્યક' નામનો સુંદર દેશ છે. આપણા ચરિત્રનાયક ભગવાન વિમલનાથ, પૂર્વભવમાં રમ્યક નગરીના રાજા હતા-પદ્મસેન એનું નામ. તે સુંદર નગરીમાં એક દિવસ સર્વગુપ્ત નામના કેવળી ભગવાન પધાર્યા. રાજ્યનું ઉદ્ધાન એકદમ ફળફૂલથી ખીલી ઊઠ્યું, ચારે તરફ શીતળતા ને શાંતિ છવાઈ ગઈ. રાજા પદ્મસેન ભક્તિપૂર્વક કેવળીપ્રભુની વંદના કરવા ગયા; તેમનો ધર્મોપદેશ સાંભળ્યો. સંસારનાં દુઃખો સાંભળીને તેનું ચિત્ત ભવથી ભયભીત થયું ને હવે: આ ભવચક્રનો અંત ક્યારે આવે! એમ તે ચિંતવતા હતા. એવામાં ભગવાનની વાણીમાં એમ આવ્યું કે- 'આ પદ્મસેન રાજા નીકટભવ્ય છે, અને હવે આ સંસારમાં તેને માત્ર બે ભવ બાકી છે. એક ભવ પછી તે તીર્થંકર થશે. ને તે જ ભવે મોક્ષ જશે.'

સર્વજ્ઞ પરમાત્માના શ્રીમુખથી પોતાના ભવિષ્યની આવી મહાન મંગળ વાત સાંભળતાં જ રાજા પદ્મસેનના આનંદનો પાર ન રહ્યો. અહા, પોતાના મોક્ષની વાત સાંભળતાં ભવ્યને જે પ્રસન્નતા થાય-તેની શી વાત!! બે ભવ પછી મોક્ષ... અને તે પણ તીર્થંકર થઈને; પછી તે મહાત્માને હર્ષ કેમ ન થાય!! 'અહા, જાણે અત્યારે જ હું તીર્થંકર હોઉં-' એવો મહાન ઉત્સવ તેણે ઊજવ્યો. લાખો પ્રજાજનોએ પણ પોતાના મહારાજાને ભાવિ-તીર્થંકરરૂપે દેખીને અપાર હર્ષથી તે ઉત્સવમાં

ભાગ લીધો. અહા, અમે એક ભાવિ-તીર્થંકરની સાથે રહીએ છીએ, એવા ઉત્તમ ભાવ વડે 'દ્રવ્યતીર્થંકરરૂપે' તેમના દર્શન કરતાં ઘણાંય જીવોની ધર્મભાવના પુષ્ટ થઈ. ખરેખર રમ્યકુનગરીના પ્રજાજનોનું એ એક ગૌરવ હતું કે એક જ ભવ પછી તીર્થંકર થનારા મહાત્માની છત્રછાયામાં તેઓ વસતા હતા. (—અને, ગુજરાતીમાં આ પવિત્રપુરાણ લખનાર હરિને પણ એવું જ મહાન પુણ્ય ગૌરવ પ્રાપ્ત થયું છે કે, ત્રણ જ ભવ પછી તીર્થંકર-ગણધરો થનારા મહાત્માઓના સહવાસમાં રહીને આત્મસાધના સહિત આ પુરાણ લખાય છે.)

ભવચક્રથી અતિ ભયભીત અને મોક્ષને માટે પરમ ઉત્સુક એવા તે રાજા પદ્મસેને સર્વગુપ્ત કેવળીની સમીપમાં જિનદીક્ષા લીધી, ૧૨: અંગનું જ્ઞાન કર્યું તથા દર્શનવિશુદ્ધિ વગેરે ૧૬ ભાવના ભાવી; તેમને તીર્થંકરપ્રકૃતિ સહિત ઉત્તમ પુણ્યકર્મોનો સંચય થયો. જો કે જીવને કર્મોનો સંચય થાય તે સારું નથી, પરંતુ આરાધકભાવસહિત વર્તતા તે જીવને જે પુણ્યકર્મોનો સંચય થયો તે એવો હતો કે જે ઉદયકાળે આત્મસાધનામાં વિઘ્નરૂપ ન થાય; અને વળી તીર્થંકરપ્રકૃતિનો ઉદય તો નિયમથી કેવળજ્ઞાન સાથે અવિનાભાવી છે, એટલે તીર્થંકરપ્રકૃતિનું આગમન તો કેવળજ્ઞાનની દૂતી સમાન છે...તે આવીને કહે છે કે હવે શીઘ્ર કેવળજ્ઞાન—મહારાજા પધારી રહ્યા છે!!

આ રીતે, જેમણે કેવળજ્ઞાનને નજીક બોલાવી લીધું છે એવા તે પદ્મમુનિરાજા ચાર આરાધના સહિત સમાધિમરણ કરીને સહસાર નામના દેવલોકમાં ઈન્દ્ર થયા; દેવલોકની વિભૂતિઓ જોતાં 'અરે, આ બધું શું છે' એમ આશ્ચર્ય થયું અને અવધિજ્ઞાનથી તેણે જાણ્યું કે પૂર્વે મેં ધર્મની ઉપાસના કરી તેની સાથેના પુણ્યનું આ ફળ છે.—આમ જાણવાથી તેમનું ચિત્ત ધર્મમાં તત્પર થયું ને ભક્તિપૂર્વક જિનપૂજા વગેરે કરવા લાગ્યા. જો કે તેમને અનેક દેવાંગનાઓ હતી પણ કામવાસના એટલી મંદ હતી કે તે દેવાંગનાઓને માત્ર દેખીને તેમનું ચિત્ત શાંત થઈ જતું હતું અને દેવાંગનાઓનું ચિત્ત પણ તેમનું અદ્ભુત રૂપ દેખીને તૃપ્ત થઈ જતું હતું, આ રીતે કામભોગ ન હોવા છતાં નીચેના દેવો કરતાં તેઓ વધુ સુખી હતા;—તે સિદ્ધ કરે છે કે જીવને ઈન્દ્રિય-વિષયોથી સુખ નથી પણ તે સ્થિતિની નિવૃત્તિથી સુખ છે. સુખરૂપે જીવ પોતે પોતાના ભાવથી જ પરિણમે છે, કેમકે સુખ તે જીવનો જ સ્વભાવ છે. દેહમાં કાંઈ સુખ નથી, ને દેહ કાંઈ સુખરૂપ થતો નથી.

—આવું ભેદજ્ઞાન તે મહાત્માને દેવપર્યાયમાં પણ નિરંતર વર્તતું હતું તેથી દેવલોકના દિવ્યદેવો વચ્ચે પણ તેમની ચેતના અવિપ્ત રહીને મોક્ષાતરફ ગમન કરી રહી હતી. આ રીતે દેવલોકમાં અસાધ્ય વર્ષ વીત્યા બાદ, જ્યારે તેમનું આયુ છ માસ જ બાકી રહ્યું, ત્યારે ભરતક્ષેત્રમાં ૧૩ મા તીર્થંકરના અવતારની પૂર્વતેયારી થવા લાગી.

* *

ભગવાન વિમલનાથ : પંચકલ્યાણક

આ છે ભરતક્ષેત્રની કમ્પિલાનગરી ! 'કૃતવર્મા' તે નગરીના મહારાજા, તેઓ ભગવાન ઋષભદેવના વંશજ છે, તેમની મહારાણીનું નામ જયશ્યામા. —તે જ તેરમા તીર્થકરના માતા-પિતા. વૈશાખ વદ ૧૦ થી ૯ માસ પહેલાં કુબેરે રત્નવૃષ્ટિ શરૂ કરીને તે નગરીનું અને માતા-પિતાનું સન્માન કર્યું. નગરજનો તો આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયા કે અરે, આપણી નગરીમાં રોજરોજ આ રત્નવૃષ્ટિ શેની ! જરૂર કંઈક અદ્ભુત બનાવ બની રહ્યો છે. લાખો-કરોડો વર્ષોથી મિથ્યાજ્ઞાનમાં બળી રહેલી ભરતક્ષેત્રની જનતાને નિર્મળ જ્ઞાનની વૃષ્ટિ વડે શાંતિ પમાડનારા પ્રભુના આગમનની હવે તૈયારી થઈ રહી છે; અધર્મમાં ડૂબેલી જનતાનો ઉદ્ધાર કરવા એક મહાત્મા, તીર્થકર પરમાત્મા તરીકે અવતરી રહ્યા છે. ૨૪ અવતારમાંથી આ-તેરમા તીર્થકરનો અવતાર છે.

૯ માસ બાદ વૈશાખ વદ દશમે, તે રાજા પદ્મનો જીવ દેવલોકમાંથી ઈન્દ્રપર્યાય છોડીને, તીર્થકર થવા માટેની મનુષ્યપર્યાયમાં અવતર્યો. તે જ વખતે મહારાણી જયશ્યામાએ અતિ ઉત્તમ હાથી-બળદ-સિંહ-લક્ષ્મીદેવી-માળા-ચંદ્ર-સૂર્ય-મીન-કુંભ-સરોવર-સમુદ્ર-સિંહાસન-દેવવિમાન, નાગ-ભવન-રત્નરાશિ તથા નિર્ધૂમ અગ્નિ-એ ૧૬ મંગલ સ્વપ્નો દેખ્યા...દેવોએ આવીને પ્રભુના ગર્ભકલ્યાણકનો ઉત્સવ ઊજવ્યો, ને માતા-પિતાની સ્તુતિ કરતાં કહ્યું : 'અહો ! આપના આંગણે તેરમા તીર્થકરનું આગમન થયું છે. હે માતા ! આપના ઉદરમાં એક તીર્થકરનો આત્મા બિરાજે છે તેથી આપ જગતમાતા છો. હે પિતા ! આપ જગતપૂજ્ય છો. આપ પણ નિયમથી મોક્ષગામી છો.' અહા, તીર્થકર જેને ત્યાં અવતાર લ્યે, તેની ઈન્દ્રો પણ સ્તુતિ કરે એમાં શું આશ્ચર્ય !! ગર્ભવૃદ્ધિ થવા છતાં મહાદેવી જયશ્યામાને ન તો ઉદરવૃદ્ધિ થઈ કે ન રૂપમાં કોઈ હાનિ થઈ, ઊલટું તેમની શોભામાં વૃદ્ધિ થતી ગઈ.

આ રીતે કંપિલાનગરીમાં, હોનહાર તીર્થકરનું ગર્ભાગમન જાણીને, માતા-પિતા અને પ્રજાજનો તે તીર્થકરનું દિવ્યમુખ જોવા અધીર બન્યા...નવ માસ સુધી સર્વત્ર તેમના જ મહિમાની ચર્ચા થતી હતી, કે અહા, આપણી નગરીમાં તીર્થકર અવતરશે તે કેવા અદ્ભુત હશે ! તેમને દેખીને આપણે ધન્ય બનશું. આપણા જીવનમાં એક તીર્થકરને નજરે જોવાનું પરમ સૌભાગ્ય આપણને મળશે.

તીર્થકર-આત્માના સંસર્ગથી માતા જયશ્યામા અતિ પ્રસન્ન રહેતા હતા; તેમના અંતરમાં કોઈ અચિંત્ય પરિવર્તન થઈ રહ્યું હતું; તેમની જ્ઞાનકળા એકદમ ખીલવા લાગી હતી, પરિણામ વધુ ને વધુ ઊજ્જ્વળ થતા હતા, મિથ્યાભાવો દૂર થઈને સમ્યક્-વિમલ ભાવો જાગતા હતા, ભવનવાસી ૫૬ દિગ્કુમારી દેવીઓ તે માતાની સેવા કરતી હતી; મૌત્ર માતાની નહિ, દિવ્ય વિક્રિયાવડે ગર્ભસ્થ તીર્થકરની પણ તે સેવા કરતી હતી...જગતના લોકો તો તે તીર્થકરને હજી નવ માસ પછી દેખશે, પરંતુ તે કુમારીદેવીઓને તો અત્યારથી માતાના પેટમાં રહેલા તીર્થકરની સેવા કરવાનું સૌભાગ્ય મળતું હતું...તેથી તેમની સ્ત્રીપર્યાય પણ ધન્ય થઈ, ને સ્ત્રીવેદ છેદીને ભવિષ્યમાં મોક્ષ પામવાનું નક્કી થઈ ગયું. વાહ દેખો ! તીર્થકરના સાન્નિધ્યનો અચિંત્ય પ્રતાપ !!

તે દેવીઓ કોઈવાર તાત્ત્વિક પ્રશ્નોત્તર વડે માતાજી સાથે વિનોદ કરતી :-

* એક દેવી પૂછ્યું-હે માતા ! સેવા કોની કરવી ?

-માતા કહે-મારા પુત્રની, એટલે કે તીર્થકરની.

* હે માતા ! ગ્રહણ કોનું કરવું ?

—જિનદેવના વચનનું.

* હે માતા ! સૌથી પહેલાં કયું કામ કરવું ?

—આત્માનું જ્ઞાન.... આત્માનું કલ્યાણ.... રત્નત્રયની ઉપાસના.

* હે માતા ! કોનો નાશ કરવો ?

—ભવભ્રમણના કારણ એવા મિથ્યાત્વનો ને કષાયોનો.

* હે માતા ! પવિત્ર કોણ છે ?

—જેના હૃદયમાં અરિહંતદેવ અને શુદ્ધાત્મા વસે છે તે.

* હે માતા ! મલિન કોણ છે ?

—કષાયો વડે જેનું ચિત્ત મેલું છે તે.

* હે માતા ! ગરીબ કોણ છે ?

—પેતાના પરમાત્મવૈભવને જે નથી જાણતો ને બીજા પાસે સુખની ભીખ માંગે છે, તે જીવ ગરીબ છે.

* હે માતા ! ધનવાન—સંતોષી કોણ છે ?

—જેની પાસે સમ્યગ્દર્શન—જ્ઞાન—ચારિત્રરૂપ આત્મવૈભવ છે તે.

* હે માતા ! વિષ જેવું શું છે ?

—વિષયભોગો વિષ જેવા છે.

* હે માતા ! અમૃત જેવું શું છે ?

—વીતરાગતા તે અમૃત છે.

* હે માતા ! તમારું ચિત્ત સદા પ્રસન્ન કેમ રહે છે ?

—કેમ કે મારા હૃદયમાં તીર્થકર પ્રભુ બિરાજે છે તેથી.

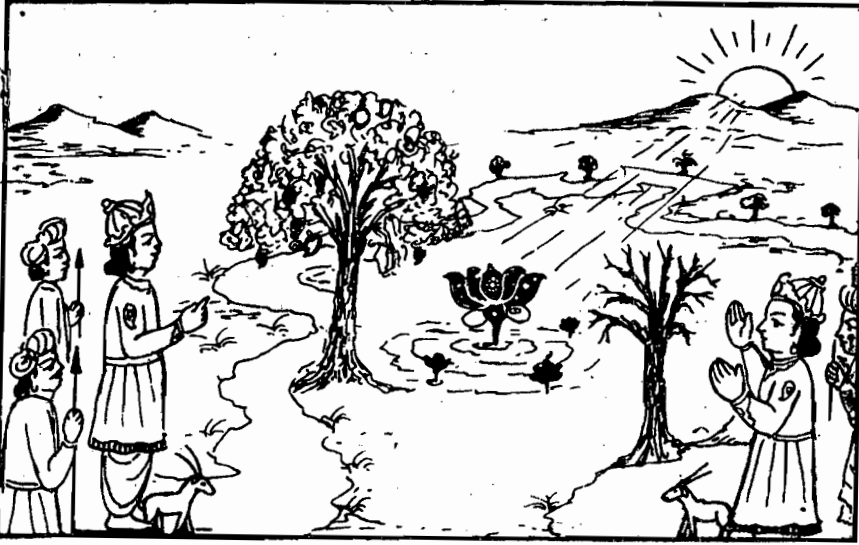
—આમ અવનવા ૧૦૦૮ પ્રશ્નો વડે દેવીઓ માતાને આનંદ પમાડતી હતી, ને માતા પણ અદ્ભુત ઉત્તર આપીને તે દેવીઓને હર્ષિત કરતી હતી. આવા પ્રશ્નોતર વડે તેઓ તીર્થંકરમહિમાને પ્રસિદ્ધ કરતા હતા તથા તત્ત્વજ્ઞાનનું ઘોલન કરતા હતા.

માહ સુદ ચોથના દિવસે મહારાણી જયશ્યામાએ, ત્રિલોકપૂજ્ય અને ત્રણજ્ઞાનધારી એવા તીર્થંકરને જન્મ દીધો. પ્રભુના દેહની દિવ્યતાથી પૃથ્વી ચમકી ઊઠી...સર્વત્ર અજવાળાં થયા...ત્રણલોકમાં આનંદકારી ચમત્કાર સર્જાઈ ગયો..દેવો પણ હર્ષથી ડોલી ઊઠ્યા ને કમ્પિલાનગરીમાં આવીને તીર્થંકરજન્મનો કોઈ કલ્પનાતીત ઉત્સવ ઊજવ્યો...બાલતીર્થંકરપ્રભુને બિરાજમાન કરવા માટે એક દેવે પોતે ઐરાવત હાથીનું અદ્ભુત રૂપ ધારણ કર્યું, જેની ૧૦૦ સૂંઢમાં સરોવર વચ્ચે કમળ ખીલ્યા હતા, ને તેની દરેક પાંદડી પર દેવીઓ નૃત્ય કરતી હતી. આશ્ચર્યકારી હતું એ દેવી દશ્ય !! આવા ઐરાવત હાથી ઉપર પ્રભુને બિરાજમાન કરીને મેરુ ઉપર લઈ ગયા; ત્યાં ઈન્દ્રોએ હજાર હાથે પ્રભુનો જન્માભિષેક કર્યો. તે આનંદપ્રસંગે ઈન્દ્ર-ઈન્દ્રાણી પણ એક બીજાના હાથ પકડીને નાચી ઊઠ્યા. ઈન્દ્રે એ તેરમા તીર્થંકરને 'વિમલવાહન' નામ આપ્યું... બાલતીર્થંકરના દેહમાં અનેક મંગલ ચિહ્નો હતા, ચરણોમાં સુવર (ભૂંડ)નું શુભ ચિહ્ન હતું, જન્માભિષેક પછી સ્તુતિ કરતાં ઈન્દ્રે કહ્યું : હે દેવ ! આપના મહિમાની શી વાત ! આ આકાશનો કાગળ બનાવું, મેરુ પર્વતને કલમ બનાવું, ને સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રને શાહી બનાવું, તોપણ આપના ગુણમહિમાનું આલેખન થઈ શકે તેમ નથી. સ્વાનુભવજ્ઞાનવડે જ આપનો અગાધ મહિમા જાણી શકાય છે. હે દેવ ! આપના અવતાર પૂર્વે, ભગવાન વાસુપૂજ્યના શાસનના અંતભાગમાં લગભગ એક પલ્ક સુધી ભરતક્ષેત્રમાં ધર્મનો જે વિચ્છેદ હતો તે આપનો જન્મ થતાં જ દૂર થયો, ને પરમ કલ્યાણકારી જૈનધર્મનો સૂર્ય પુનઃ ૧૬ કળાએ ઝગમગી ઊઠ્યો. પોતાની નગરીમાં તીર્થંકરના જન્મનો આવી મહોત્સવ દેખીને કંપિલાનગરીના પ્રજાજનોના હર્ષાનંદનો કોઈ પાર ન હતો. અદ્ભુત તીર્થંકરમહિમા દેખીને કેટલાય જીવો તો ચૈતન્યમહિમાના ચિંતન વડે તે જ દિવસે સમ્યગ્દર્શન પામી ગયા.

ભગવાન વિમલનાથનું આયુષ્ય ૬૦ લાખ વર્ષ હતું. બાલ્યકાળમાં પણ તેમની કળાઓ અદ્ભુત હતી; દેવો પણ બાળક જેવા બનીને તેમની સાથે રમવા આવતા. રમત વખતેય તે મહાત્મા અનુભૂતિ-સમ્પન્ન હતા. સમ્યક્ત્વનો શણગાર તો પૂર્વજન્મથી જ સાથે લાવ્યા હતા. અદ્ભુત હતું એ અંતરાત્માનું જીવન ! ખરેખર તે હાલતાચાલતા નાનકડા પરમાત્મા જ હતા. તેમને કોઈ પાસે વિદ્યા ભણવા માટે જવું ન પડ્યું, પોતે જ સ્વયંબુદ્ધ જગત્ગુરુ હતા.

યુવાનવયમાં અનેક રાજકુમારીઓના તેમની સાથે લગ્ન થયા; અને પંદર લાખ વર્ષે કમ્પિલાનગરીમાં વિમલકુમારનો રાજ્યાભિષેક થયો...આમ તો જન્મ વખતે જ લોકમાં શ્રેષ્ઠ એવા મેરુ ઉપર તેમને સ્નાન કરાવીને ઈન્દ્રે ત્રણલોકના રાજ્ય પર તેમનો અભિષેક કર્યો હતો. અહા, તે જ ભવમાં ત્રિલોકપતિ તીર્થંકર થનારા મહાત્મા જે નગરીના મહારાજા હોય તે નગરીના લોકોના સુખ-સૌભાગ્યની શી વાત !! વધતા જતા વિશુદ્ધપરિણામથી થોડા જ વખતમાં જેમને અનંત મોક્ષસુખ મળવાનું છે, તેમને રાજસુખની શી ગણતરી !! અનેકવાર ઈન્દ્ર પણ તેમની સાથે ગોષ્ઠી કરવા આવતા ને તીર્થંકરના સંપર્કથી ઈન્દ્રપુરી કરતાંય વધારે આનંદ પામતા. એ રીતે રાજ્યઅવસ્થામાં ૩૦ લાખ વર્ષ વીત્યા.

મહાસુદ ૪ : કમ્પિલા નગરીના મહારાજા વિમલનાથ આજે પોતાના જન્મદિવસે સવારમાં વનકીડા માટે ગયા હતા. એક તળાવ કિનારે અતિશય રમ્ય શાંત વાતાવરણ હતું; રંગીન પ્રભાત ખીલવાની તૈયારી હતી...જાણે કે બાલપ્રભુના દર્શનથી રંગબેરંગી શણગાર સજીને આકાશ પોતાની

પ્રસન્નતા વ્યક્ત કરી રહ્યું હતું. અને તળાવમાં ખીલેલા પુષ્પોની પાંખડી પર, સ્ફટિકનાં મોતી જેવા ઝાકળબિંદુઓ સંપતરંગી ચમકથી ઝગઝગી રહ્યા હતા, જાણે કે પ્રભુના દર્શન પામીને તે ફૂલો ખૂબ હસી રહ્યા હોય ને પ્રભુના જન્મદિવસની ખુશાલી મનાવતા હોય ! એ દશ્ય વિમલ-મહારાજાના ચિત્તમાં પ્રસન્નતા ઉપજાવી રહ્યું હતું.. આકાશમાં સૂર્યોદય થઈ રહ્યો હતો. થોડીવારમાં રંગબેરંગી ઉષાને બદલે આકાશે લાલરંગ ધારણ કર્યો... અને થોડી જ વાર પછી મહારાજાએ ફરી તળાવમાં જોયું તો ત્યાં સાચા મોતી જેવા તે રંગબેરંગી ઝાકળ બિંદુઓ ઓગળીને વિલીન થઈ ગયા હતા... ને તે ફૂલોની શોભા અદશ્ય થઈ ગઈ હતી. અરે, આવી ક્ષણભંગુરતા જોતાં જ વિમલ મહારાજાનું ચિત્ત, જાણે વીજળીનો આંચકો લાગે તેમ વૈરાગ્યથી ઝણઝણી ઊઠ્યું; એ જ વખતે એમને પોતાના પૂર્વભવનું જાતિસ્મરણ જ્ઞાન પણ થયું.

સંસારનું અસારસ્વરૂપ તેઓ વિચારવા લાગ્યા : અરે, આ પુણ્યના ઠાઠ પણ ઝાકળના બિંદુ જેવા ક્ષણભંગુર છે. જેમ ઝાકળના બિંદુ ઉપર મહેલ બાંધી શકાતા નથી તેમ પુણ્ય વૈભવવડે કાંઈ આત્માની શાંતિ સાધી શકાતી નથી. મારે તો આ ભવમાં પરમાત્મા થઈને મોક્ષ જવાનું છે. ૪૫ લાખ વર્ષો તો આ રાજપાટમાં વીતી ગયા, હવે આવા મોહમાં રહેવું મને શોભતું નથી. જો કે મને ત્રણ જ્ઞાન છે, પણ તે તો મર્યાદિત જાણનારા છે, એવા અધૂરા જ્ઞાનથી ભવનો અંત કેમ આવે ! વળી સમ્યક્ત્વ હોવા છતાં હજી ચારિત્ર ઘણું કમ છે, મારે હજી પ્રત્યાખ્યાનાવરણ કષાયો તથા સંજ્વલન કષાયોને જીતવાનાં છે; ને ચારિત્રની વીતરાગદશા પ્રગટ કરવાની છે. હજી મને પ્રમાદ અને પરિગ્રહો પણ છે, પુણ્યકર્મોના ભોગવટાથી કર્મોનો આસ્રવ પણ થાય છે; નિર્જરા હજી અલ્પ છે. જ્યાં સુધી કષાયોનો ને પુણ્યકર્મનો પણ અંત નહિ કરું ત્યાં સુધી મને મોક્ષસુખ નહીં મળે. તેથી મોક્ષને માટે મારે શીઘ્ર ઉદ્યમી થવું જોઈએ.

તીર્થંકર મહારાજ-વિમલનાથ વૈરાગ્યથી દીક્ષાભાવના ભાવી રહ્યા છે : આ સંસારમાં દરેક જીવ પોતપોતાના ભાવોનું જ ફળ ભોગવે છે. રાગદ્વેષ વડે જીવ સંસારમાં દુઃખ પામે છે ને વીતરાગતા વડે મોક્ષસુખને પામે છે. ગમે તેવા ઈન્દ્રિય-વિષયો હોય તોપણ તેના સેવનમાં સુખ તો મળતું નથી, માત્ર

પાપ બંધાય છે. મારા આ ઈક્ષુવંશમાં મારા પૂર્વે કેટલાય રાજા-મહારાજા-ચક્રવર્તી થઈ ગયા, ક્યાં ગયું તેમનું રાજ્ય? મારા તે પૂર્વજો તો તે રાજ્ય-સંપદાનો ત્યાગ કરીને મોક્ષમાં ચાલ્યા ગયા. હું પણ તેમનું મારગે જઈશ. ભગવાન ઋષભદેવે જે માર્ગપરંપરા શરૂ કરી છે તે જ પરંપરાને હું અનુસરીશ. આજે હું આ ભવ-તન-ભોગોનો મોહ છોડીને વીતરાગી રત્નત્રયને ધારણ કરીશ ને આત્મધ્યાન વડે કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કરીશ. આજે મારા જન્મદિવસે હવે પુનઃ જન્મનો અભાવ કરવા માટે હું મુનિ થઈશ ને મોક્ષને સાધીશ.

આ રીતે મહારાજા વિમલનાથે દીક્ષાનો નિશ્ચય કર્યો કે તરત પાંચમા બ્રહ્મસ્વર્ગેથી સારસ્વત વગેરે ૪૦૭૮૨૦ લૌકિક દેવો કમ્પિલાનગરીમાં આવ્યા ને વિનયપૂર્વક શાંતરસતરબોળ વચનોથી પ્રભુના વૈરાગ્યની અનુમોદના કરવા લાગ્યા : “હે દેવ! આપના વિચાર શ્રેષ્ઠ છે...દીક્ષા માટેની આપની વૈરાગ્યભાવના જગતને માટે પણ કલ્યાણકારી છે. જેમ ચંદનવૃક્ષના સહવાસથી બીજા વૃક્ષો પણ સુગંધી બની જાય છે તેમ હે પરમ વીતરાગી દેવ! આપના સહવાસથી બીજા જીવો પણ મોક્ષમાર્ગને પામી જશે. પ્રભો! લાખો વર્ષોથી ભરતના જીવો મુક્તિમાર્ગને માટે ઝંખી રહ્યા છે, આપની દીક્ષા વડે તેમની ઝંખના શીઘ્ર પૂર્ણ થશે.” આમ કહીને ‘દેવપંડિતો’ એવા તે લૌકિક દેવો બ્રહ્મલોકમાં ચાલ્યા ગયા...એ

જ વખતે ઈન્દ્રાદિ દેવો ‘દેવદત્તા’ નામની પાલખી લઈને દીક્ષા-કલ્યાણક માટે આવી પહોંચ્યા. પ્રભુ સર્વત્ર સમભાવ ધારણ કરીને પાલખીમાં આરૂઢ થવા ચાલ્યા, તે વખતે ઈન્દ્ર મહારાજે હાથ વડે પ્રભુને ટેકો આપ્યો. પ્રભુને તો ટેકાની ક્યાં જરૂર હતી!-પણ તે બહાને તેણે પ્રભુનો સ્પર્શ કરી લીધો ને પોતાની ભક્તિ વ્યક્ત કરી. ભક્તિના બહાને તેણે પ્રભુના હાથમાં પોતાનો હાથ સોંપી દીધો ને પ્રભુના સીધા સ્પર્શ વડે પોતાનું એકાવતારીપણું પાકું કરી લીધું.

આવું સૌભાગ્ય તો ઈન્દ્ર જેવાને જ મળે છે....હા, તેની ઈન્દ્રાણીને જન્માભિષેક વખતે પ્રભુને ગોદીમાં તેડવાનું સૌભાગ્ય મળ્યું હતું ને તેથી પ્રભુના સ્પર્શે ન્યાલ થઈને તે મોક્ષની અધિકારી બની ગઈ હતી! પારસના સ્પર્શે લોઢાને તો માત્ર ‘સુવર્ણતા’ થાય છે ત્યારે પરમાત્માના સ્પર્શે તો આત્માને પરમાત્મપણું થઈ જાય છે!

સહેતુક નામના દીક્ષાવનમાં જઈને મહારાજા વિમલનાથે અંતર-બાહ્ય સમસ્ત પરિગ્રહો છોડ્યા....દેવી વસ્ત્રાભૂષણ ધારણ કરનારા તે મહાત્મા વસ્ત્રાભૂષણ વગર સર્વથા અપરિગ્રહી દિગંબરદશામાં શોભી ઊઠ્યા. દેવી વસ્ત્ર વગર જ તેઓ વધુ શોભતા હતા. દેવો, મનુષ્યો તેમજ તિર્યચો પણ ભગવાનનું આ વીતરાગી રૂપ જોઈને મુગ્ધ બન્યા...તેમને પણ પરિગ્રહો નીરસ લાગ્યા. કેટલાય ભવ્યમુમુક્ષુઓ તે જ વખતે પરિગ્રહ છોડીને પ્રભુની સાથે જ દીક્ષા લેવા તૈયાર થયા; બીજા કેટલાયે શ્રાવક વ્રત લીધાં ને ઘણા જીવોએ આત્માના સુખની શ્રદ્ધા વડે સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ કર્યું. ઘણો જ મંગળકારી હતો-પ્રભુના વૈરાગ્યનો એ પ્રસંગ!

વિમલ પ્રભુએ ‘ૐ સિદ્ધેભ્યઃ નમઃ’ એવા ઉચ્ચાર સહિત સિદ્ધોને નમસ્કાર કર્યા ને પોતાના સિદ્ધસ્વરૂપમાં ચિત્તને જોડ્યું; તરત શુદ્ધાત્મધ્યાનરૂપ શુદ્ધ ઉપયોગ થયો, તે જ વખતે મનઃપર્યય જ્ઞાન પણ

પ્રગટ્યું. પ્રભુનો આત્મા રત્નત્રયરૂપ થઈને મોક્ષમાર્ગમાં વિહરવા લાગ્યો. દીક્ષા-પછી કેવળજ્ઞાન થતાં સુધી તેમણે મૌન ધારણ કર્યું.

દીક્ષા પછી બે દિવસ બાદ વિમલ મુનિરાજ નંદનનગરમાં પધાર્યા, ત્યારે જયરાજાએ તેમને ભક્તિપૂર્વક પારણું કરાવ્યું. અહા, તીર્થકર-મુનિના હાથમાં આહાર દેતી વખતે તેના ચિત્તમાં પરમાત્મપદની પ્રાપ્તિ જેવો મહાન હર્ષ થયો, અને તીર્થકર સાથેના આવા નિકટ સંબંધને લીધે તે ભવ્યાત્મા તે જ ભવે મોક્ષગામી થયા. (ત્રણ વરસ બાદ જ્યારે પ્રભુ વિમલનાથને કેવળજ્ઞાન થયું ત્યારે તે જયરાજાએ પ્રભુચરણોમાં દીક્ષા લીધી ને કર્મોનો ક્ષય કરીને મોક્ષપદની પ્રાપ્તિ કરી.)

ભગવાન વિમલનાથે મુનિદશામાં ત્રણ વર્ષ વિહાર કર્યો. મુનિદશામાં જો કે તેઓ મૌન હતા તોપણ તેમની પરમશાંત ધ્યાનમુદ્રાના દર્શનથી કેટલાય જીવો ધર્મનું સ્વરૂપ સમજી જતા હતા; કષાય વંગરની શાંતિ કેવી હોય....! તે પ્રભુની મુદ્રામાં જીવંત દેખાતી હતી ને વિભાવોથી ચૈતન્યભાવોનું ભેદજ્ઞાન થઈ જતું હતું. એ રીતે ત્રણ વર્ષ મુનિદશામાં છદ્મસ્થપણે વિહાર કરીને, બરાબર દીક્ષાના દિવસે તેઓ પુનઃ કમ્પિલાનગરીના દીક્ષાવનમાં આવ્યા ને ત્યાં બે દિવસનો ધ્યાનયોગ ધારણ કર્યો. ભગવાનનું માત્ર નામ જ વિમલ ન હતું. તેમના ભાવો પણ વિમલ હતા; શુદ્ધોપયોગની ધારા વડે તેમનો મોહ-મલ ધોવાઈ ગયો હતો. એ રીતે પરિણામની વિશુદ્ધ શ્રેણી વડે મોહનો સર્વથા નાશ કરીને પ્રભુએ માહસુદ છટ્ટના દિવસે કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કર્યું. તેઓ સર્વજ્ઞ-પરમાત્મા-અરિહંત થયા; તે જ વખતે તીર્થકરપ્રકૃતિનો ઉદય શરૂ થયો. ઈન્દ્રો ભક્તિથી દોડી આવ્યા ને કેવળજ્ઞાની પ્રભુની પૂજા કરી. દિવ્ય સમવસરણની રચના થઈ. પ્રભુના ઉપદેશથી ઘણા જીવો ધર્મ પામ્યા ને ભરતક્ષેત્ર ફરીને વિદેહક્ષેત્ર જેવું ધર્મક્ષેત્ર બની ગયું. પ્રભુ વિમલનાથ તીર્થકરે ગુજરાત-સૌરાષ્ટ્ર અંગ-બંગ વગેરે ઘણા દેશોમાં વિહાર કર્યો.

વિમલનાથ તીર્થકરની ધર્મસભામાં મેરુ-મંદર વગેરે ૫૫ ગણધરો હતા; ઉપર નીરાલંબી આકાશમાં (પાંચે હજાર-ધનુષ ઊંચે, તીર્થકરની સમક્ષાએ) પંચાવનસો(૫૫૦૦) કેવળી ભગવંતો બિરાજતા હતા. તે ઉપરાંત ૧૧૦૦ શ્રુતકેવળી, ૩૬૫૩૦ શિક્ષકમુનિઓ, ૪૮૦૦ અવધિજ્ઞાની-મુનિઓ, ૫૫૦૦ મનઃપર્યયજ્ઞાની, ૮૦૦૦ વિક્રિયાઋદ્ધિધારી, ૩૬૦૦ વાદવિદ્યામાં કુશળ મુનિવરો હતા; એક લાખ ત્રણહજાર આર્યિકા, બે લાખ શ્રાવકો ને ચાર લાખ શ્રાવિકાઓ હતા. દેવ-દેવીઓનો પાર ન હતો; સિંહ-વાઘ-હાથી-હરણ વગેરે તિર્યચોના ટોળાં પણ ધર્મ સાંભળવા આવતા ને આત્મજ્ઞાન પામતા. વિમલનાથ ભગવાન તીર્થકરપણે ૧૫ લાખ વર્ષ સુધી ભરતભૂમિમાં વિચર્યા ને ધર્મચક્રનું પ્રવર્તન કર્યું.

મથુરાના રાજકુમારો : મેરુ ને મંદર ગણધરો

એકવાર પ્રભુ વિમલનાથ ઉત્તર-મથુરાનગરીમાં પધાર્યા; ત્યારે રાજા-અનંતવીર્ય ત્યાં રાજ્ય કરતા હતા; તેમને મેરુ અને મંદર નામના બે ઉત્તમ પુત્રો હતા; બંને રાજકુમારો ચરમશરીરી, મહા બુદ્ધિવાન, ધર્મના રસિક અને એકબીજા ઉપર ખૂબ જ સ્નેહ રાખતા હતા. મથુરાપુરીમાં ભગવાન વિમલનાથના દર્શનથી બંને ભાઈઓને પરમ હર્ષ થયો; ખરેખર તેમને કોઈ અચિંત્ય નિધાન મળ્યા, જાણે કે ભગવાન તેમને મોક્ષમાં તેડી જવા માટે જ આવ્યા હોય! તેઓ વારંવાર ભગવાનના સંમવસરણમાં જઈને ઉપદેશ સાંભળતા ને આત્મધ્યાન કરતા. પ્રભુની વાણીમાં શ્રાવકધર્મ તેમ જ મુનિધર્મનો ઉપદેશ સાંભળીને બંને ભાઈઓએ પોતાના પરિણામ ખૂબ વિશુદ્ધ કર્યા. મેરુ અને મંદર, તમે બંને ભાઈઓ આ ભવમાં જ

મોક્ષગામી છો' એમ ભગવાનની વાણીમાં સાંભળતાં તે બંનેના આનંદનો પાર ન રહ્યો; અહા, પોતાના મોક્ષની વાર્તા કરતાં વિશેષ આનંદ મુમુક્ષુને બીજી કઈ વાતમાં હોય ! પ્રભુની વાણી સાંભળતાં તે બંને રાજકુમારોને પોતાના અનેક પૂર્વભવોનું પણ જ્ઞાન થયું. પછી વૈરાગ્ય પામી, વિમલનાથ પ્રભુની સમીપમાં જ જિનદીક્ષા લઈને, મેરુ અને મંદર તે બંને મુનિવરો પ્રભુના ગણધર બન્યા.

મેરુ ગણધરનો જીવ પૂર્વભવમાં લાંતવ સ્વર્ગમાં આદિત્યાભ નામનો મોટો દેવ હતો. ત્યાર પહેલાં તે વિદેહક્ષેત્રમાં વીતભય નામનો બલભદ્ર હતો. ત્યારે તેનો ભાઈ વિભીષણ (મંદર ગણધરનો જીવ) વાસુદેવ હતો ને બીજી નરકે ગયો હતો. તેને આદિત્યાભદેવે (મેરુ ગણધરના જીવે) નરકમાં જઈને પ્રતિબોધ્યો હતો. એ જ બંને બલદેવ-વાસુદેવ ભાઈઓ, અંતિમ અવતારમાં મેરુ અને મંદર નામના ભાઈઓ થયા, ને વિમલનાથ તીર્થંકરના ગણધરો થઈને મોક્ષ પામ્યા.

ભગવાન વિમલનાથ જ્યારે સૌરાષ્ટ્રમાં પધાર્યા ત્યારે દ્વારામતી નગરીમાં ત્રણખંડના અધિપતિ ધર્મ-બલભદ્ર તથા સ્વયંભૂ-નારાયણે તેમની વંદના કરી હતી. (તેમની કથા હવે વાંચશો.)

એ રીતે લાખો વર્ષો સુધી કરોડો જીવોને પ્રતિબોધીને ભગવાન વિમલનાથને જ્યારે એકમાસ સંસાર અવશેષ રહ્યો ત્યારે તેઓ સમ્મેદશિખરની સુવીર ટૂંક ઉપર પધાર્યા...તેમનો વિહાર અને વાણી બંધ થયા.—જેઠ વદ આઠમના પ્રાતઃકાળે અતિ શીઘ્ર (એક સેકન્ડનાય અસંખ્યાતમા ભાગમાં) સમુદ્ઘાત કરીને તે તીર્થંકર સર્વજ્ઞ પ્રભુ એક સમયને માટે સર્વલોકવ્યાપી થયા ને ત્રણ અઘાતિકર્મોની સ્થિતિ, આયુસ્થિતિ કરતાં જેટલી વધુ હતી તેટલી ખેરવી નાંખી. બીજી જ ક્ષણે ત્રીજા શુક્લધ્યાનવડે યોગની સૂક્ષ્મ ક્રિયાઓનો પણ અભાવ કરીને અયોગી થયા ને તત્કાલ ચોથા શુક્લધ્યાન વડે સર્વકર્મનો સર્વથા ક્ષય કરીને 'સ્વાસ્થ્ય' (અર્થાત્ સ્વરૂપમાં અવસ્થિત) રૂપ સિદ્ધપદને પામ્યા.

'હે વિમલદેવ ! આપના વિમલ ચૈતન્યભાવો અતીન્દ્રિય છે, તેને ઓળખીને આપની ઉપાસના સમ્યગ્દષ્ટિ જીવો જ કરી શકે છે. ઈન્દ્રિયમાં લુબ્ધજીવો અતીન્દ્રિય જ્ઞાનમય એવા આપને ક્યાંથી ઓળખી શકે?'—આ પ્રમાણે દેવ-દેવેન્દ્રોએ તેમ જ રાજા-મહારાજાઓએ સિદ્ધપ્રભુના ગુણોની સ્તુતિ કરીને મોક્ષકલ્યાણકનો ઉત્સવ કર્યો; ને સમ્મેદશિખરને સિદ્ધભૂમિ સમજીને ભક્તિપૂર્વક વંદના કરી:

વિમલનાથ જિનરાજકા કૃત સુવીર હૈ જેહ,
મન-વચ-તન કર પૂજહું શિખર સમ્મેદ યજેહ.

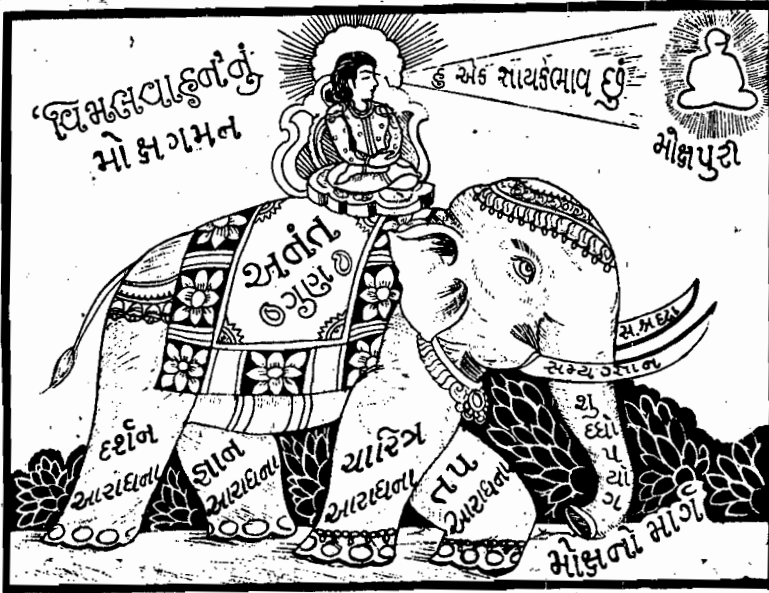
આજે અસંખ્ય વર્ષો બાદ પણ આપની તે નિર્વાણ ભૂમિ પર જઈને અમારા જેવા સાધક જીવો સિદ્ધપદનું સ્મરણ અને ભાવના કરે છે. હે વિમલદેવ ! વીતરાગતાથી શોભતું આપનું વિમલ જીવન એમ બતાવે છે કે, જેમ પાપ-કષાય વડે મલિન થયેલો જીવ સંસારમાં ભમે છે તેમ પુણ્યરાગ વડે મલિન થયેલો જીવ પણ સંસારમાં ભમે છે; માટે પાપ કે પુણ્ય બંને વિકલ્પોથી રહિત આત્મગુણોને એવા વિશુદ્ધ બનાવવા જોઈએ કે જેથી ઉપયોગ 'શુદ્ધ' થઈને સિદ્ધપદને પામે. આપે બતાવેલા જિનમાર્ગનો આ જ સિદ્ધાંત છે કે—

રે 'શુદ્ધ'ને શ્રામણ્ય ભાખ્યું, જ્ઞાનદર્શન 'શુદ્ધ'ને
છે 'શુદ્ધ'ને નિર્વાણ, 'શુદ્ધ' જ સિદ્ધ; પ્રણમું તેહને.
જ્યમ લોહનું ત્યમ કનકનું જંજીર જકડે પુરુષને,
તેવી રીતે શુભ કે અશુભ કૃત કર્મ બાંધે જીવને.

જીવ રક્ત બાંધે કર્મને, વૈરાગ્ય-પ્રાપ્ત મુકાય છે;
—એ જિનતણો ઉપદેશ, તેથી ન રાચ તું કર્મો વિષે.

શુદ્ધોપયોગી જીવ તે જ શ્રમણ છે, તે જ મોક્ષ અને મોક્ષનો માર્ગ છે—એમ બતાવનારા હે વિમલ જિન! અમે પણ અમારા જ્ઞાનને વિમલ કરીને આપના જ વિમલ-માર્ગે આવી રહ્યા છીએ.

ચાર આરાધના જેના પગ છે ને શુદ્ધોપયોગ જેની સુંઠ છે
એવા 'વિમલ' ગજરાજરૂપી શ્રેષ્ઠ 'વાહન' પર આરૂઠ
થઈને જેઓ મોક્ષપુરીમાં પહોંચ્યા એવા ભગવાન
'વિમલ-વાહન'નું પવિત્ર પુરાણ અહીં પૂરું થયું.

* *

ત્રીજા વાસુદેવ-સ્વયંભૂ; બળદેવ-ધર્મરાજ અને પ્રતિવાસુદેવ-મધુરાજા

આ ભરતભૂમિમાં ભગવાન વિમલનાથ તીર્થંકર ધર્મ-ચક્ર સહિત જ્યારે વિચરતા હતા તે વખતે સૌરાષ્ટ્રની દ્વારાવતી નગરીમાં સ્વયંભૂ નામના વાસુદેવ તથા ધર્મ નામના બળદેવ રાજ્ય કરતા હતા. તેઓ ત્રણ ખંડના સ્વામી, અર્ધચક્રવર્તી હતા. ૧૬ હજાર રાજાઓ તેમની સેવા કરતા હતા, અને ૪૮ કરોડ ગામ તેમના તાબામાં હતા. બંને ભાઈઓ જૈનધર્મમાં તત્પર હતા અને તેમને પરસ્પર અજોડ સ્નેહ હતો. તેમાં ધર્મ-બળભદ્રનું ચિત્ત વિશેષપણે આત્મસાધનામાં રહેતું, અને સ્વયંભૂ-વાસુદેવનું ચિત્ત પૂર્વભવના નિદાનના મિથ્યાસંસ્કારને લીધે વિષય-પરિગ્રહોમાં લીન રહેતું.

ભગવાન વિમલનાથ એકવાર સૌરાષ્ટ્રમાં દ્વારાવતી નગરીમાં પધાર્યા; પૃથ્વીમાં સર્વત્ર આનંદ ફેલાયો.

વન—ઉપવન ફળ—ફૂલથી ખીલી ઊઠ્યા. બીજાની તો શી વાત ! પશુ—પંખીઓ પણ પ્રભુદર્શનથી આનંદ—કિલ્લોલ કરવા લાગ્યા. માળીએ આવીને મહારાજા સ્વયંભૂ તથા ધર્મરાજને પ્રભુના-આગમનની મંગલ વધામણી આપી; તેઓ ખૂબ પ્રસન્ન થયા, માળીને રત્નહાર વગેરે ઈનામ આપ્યું ને નગરજનો સહિત ધામધૂમથી પ્રભુના દર્શન માટે ચાલ્યા. અહા, જે નગરીમાં સાક્ષાત્ તીર્થંકર પ્રભુની પધરામણી થાય તેના પુણ્યોદયની ને હર્ષની શી વાત !!

દૂરથી સમવસરણની અચિંત્ય શોભા જોઈને બળદેવ-વાસુદેવ પણ આશ્ચર્ય પામ્યા; પ્રભુના આ દિવ્ય બાહ્ય વૈભવ પાસે ત્રણ ખંડનો વૈભવ પણ તેમને સાવ તૂંચ લાગ્યો. ને તે દિવ્ય વૈભવથી પણ અલિપ્ત એવા પરમાત્મ-વૈભવવંત વિમલનાથ ભગવાનના દર્શન-પૂજન-સ્તવન કરીને તેમનો ધર્મોપદેશ સાંભળ્યો. સંસારના બાહ્ય પદાર્થોથી આત્માની ભિન્નતા, રાગદ્વેષ-મોહાદિ વિભાવોની અસારતા અને ચૈતન્યવૈભવની અચિંત્ય મહત્તા ભગવાને બતાવી. આત્મા નિત્ય રહીને પોતાના કરેલા ભાવોનું ફળ ભોગવે છે; વિષયોમાં ને કષાયોમાં લીન જીવો નરકાદિમાં દુઃખ ભોગવે છે, ને આત્મસાધનામાં લીન જીવો મોક્ષસુખને ભોગવે છે. માટે હે જીવો ! તમે વિષયોમાં સુખની બુદ્ધિ છોડો ને આત્માના અતીન્દ્રિય સુખ-સ્વભાવની શ્રદ્ધા કરો, તેમાં લીનતા કરો. ભગવાનના શ્રીમુખથી આવી ધર્મોપદેશ સાંભળીને સર્વ જીવો આનંદિત થયા; ઘણા જીવો સંસારથી વિરક્ત થયા, ઘણા જીવો આત્મજ્ઞાન પામ્યા.

તે વખતે બળદેવ-વાસુદેવ બંનેને પોતાના પૂર્વભવ જાણવાની ઉત્કંઠા થઈ : 'હે પ્રભો ! પૂર્વ અમે ક્યા પુણ્ય કર્યા કે જેથી આ ત્રણ ખંડની વિભૂતિને પામ્યા ?' પ્રભુની વાણીમાં તેમના પૂર્વભવ આ પ્રમાણે આવ્યા : -

(ધર્મરાજ-બળદેવનો પૂર્વભવ)

હે ધર્મરાજ ! પૂર્વભવમાં તમે વિદેહક્ષેત્રમાં મિત્રનંદી નામના રાજા હતા. એકવાર તમારી નગરીમાં કેવળી ભગવાનનું આગમન થતાં અત્યંત હર્ષપૂર્વક તેમના દર્શન કર્યા ને તેમના ઉપદેશથી વૈરાગ્ય પામીને જિનદીક્ષા લીધી. મુનિ થઈને તમે ઉત્તમ આરાધના કરી, અને સમાધિપૂર્વક દેહ છોડીને સર્વાર્થસિદ્ધિમાં ઊપજ્યા. ત્યાંથી ચ્યવીને આ દ્વારાવતી નગરીના ભદ્રરાજાની સુભદ્રા રાણીની રૂબે ધર્મનામના બલભદ્ર તરીકે અવતર્યા છો, અને ચરમશરીરી છો.

(સ્વયંભૂ-વાસુદેવનો પૂર્વભવ)

તે જીવ પૂર્વભવમાં ભરતક્ષેત્રની શ્રાવસ્તી નગરીમાં સુકેતુ નામનો રાજા હતો. અનેક સદ્ગુણ હોવા છતાં તેનામાં જીગ્ઘારનું દુર્વ્યસન હતું. માંસભક્ષણાદિ સાત મહાન દુર્ગુણોમાં જીગ્ઘારનું વ્યસન તે પણ મહાન દુર્ગુણ છે; સત્ય વગેરે બીજા ગુણોનો પણ તે નાશ કરી નાખે છે; જીગ્ઘારી જીગ્ઘારમાં જીતે કે હારે, પરંતુ જીગ્ઘાર રમવા બેસતાવેંત તે પોતાના ઉત્તમ આચરણને તથા ધર્મને તો ગુમાવી જ બેસે છે. એકવાર શત્રુરાજા સાથે જીગ્ઘાર રમતાં તે રાજા સુકેતુ પોતાની સમસ્ત રાજસંપદા હારી બેઠો; આંથી આત્મધ્યાનથી તે દુઃખી થવા લાગ્યો, તથા શત્રુરાજા પ્રત્યે વેરબુદ્ધિ રાખવા લાગ્યો, ને વનમાં જઈને ભટકવા લાગ્યો. દુઃખી રાજા સુકેતુ અત્યારે પાપમાં ને વૈભવની વાસનામાં રૂબેલો હોવા છતાં, તે જીવ ભવ્ય હતો, ભવિષ્યમાં મોક્ષગામી, શ્વાકાપુરુષ હતો; તેથી એકવાર તેના સુભાગ્યે વનમાં તેને સુદર્શન નામના મુનિરાજના દર્શન થયા; તેમની પાસેથી રત્નત્રયધર્મનો ઉપદેશ સાંભળીને તેણે રત્નત્રયધર્મ અંગીકાર કર્યો.

એકવાર તે સુકેતુ મુનિ વનમાં બેઠા હતા; એવામાં તેની સંપત્તિને જીતી લેનારો શત્રુરાજા વૈભવસહિત ત્યાંથી નીકળ્યો, તેને દેખીને મૂર્ખતાપૂર્વક તેણે નિદાન કર્યું કે મારા ધર્મના ફળમાં હું ભવિષ્યમાં મહાન વૈભવ પામું ને મારા આ દુશ્મનનો નાશ કરીને તેની વિભૂતિ છીનવી લઉં! (અરેરે, રત્નત્રયના નિદાન વેચીને તેના ફળમાં મૂર્ખ જીવે ભોગવાસનાની ચાહના કરી;) તે સુકેતુનો જીવ મોક્ષમાર્ગી હતો, પણ ધર્મના ફળમાં વિષયોની અભિલાષા કરવાથી તે ધર્મથી ભ્રષ્ટ થઈ ગયો અને તેણે નરકનાં બીજડાં વાંચ્યાં! માટે હે જીવો! ધર્મના ફળમાં વિષયસુખોની આકાંક્ષા કદી ન કરશો. વિષયોની અભિલાષા વડે ધર્મને ગુમાવીને મિથ્યાદષ્ટિ થઈ ગયેલો તે સુકેતુ રાજાનો જીવ, ત્યાંથી મરીને, બાકી બચેલા થોડાક પુણ્યના પ્રતાપે સ્વર્ગમાં દેવ થયો; ને, ત્યાંથી ચવીને આ દ્વારાવતી નગરીમાં સ્વયંભૂ-વાસુદેવ ઊપજ્યો છે.

પૂર્વે જે શત્રુરાજાએ તેની રાજસંપત્તિ જીતવામાં પડાવી લીધી હતી તે રાજા પણ પાછળથી કોઈ કારણે વૈરાગ્ય પામી રત્નત્રય ધારણ કરીને મુનિ થયો; પરંતુ તેણે પણ મૂર્ખતાથી ધર્મના ફળમાં ભોગપ્રાપ્તિનું નિદાન કર્યું એટલે તે પણ ધર્મથી ભ્રષ્ટ થઈ થોડાંક પુણ્યને લીધે સ્વર્ગમાં ગયો, ને ત્યાંથી ચવીને અત્યારે રત્નપુરીનો રાજા મધુ થયો છે; તે મધુરાજાને ચક્રની પ્રાપ્તિ છે ને અત્યારે તે ત્રણખંડનો રાજા છે. તે 'પ્રતિવાસુદેવ' છે.

—આ પ્રમાણે વિમલપ્રભુની વાણીમાં પોતાના પૂર્વભવો સાંભળીને તે ધર્મ અને સ્વયંભૂ બંને ભાઈઓ (બળદેવ-વાસુદેવ) પુનઃ પોતાના મહેલમાં આવ્યાં. એકવાર કેટલાક રાજસેવકો મધુરાજા માટે ઉત્તમ રત્નોની ભેટ લઈને જતા હતા; ત્યારે પૂર્વભવના વેરસંસ્કારને લીધે સ્વયંભૂરાજાએ તે રત્નો છીનવી લીધાં. તેના ભાઈ ધર્મબળભદ્રે તેને આવો અન્યાય ન કરવા સમજાવ્યો, પણ પરિગ્રહની તીવ્ર લાલસાના રૌદ્રપરિણામને લીધે તેણે ધર્મની વાત ન માની.

જ્યારે પ્રતિનારાયણ મધુરાજાએ જાણ્યું કે પોતાના કિંમતી રત્નો સ્વયંભૂરાજાએ પડાવી લીધાં છે, ત્યારે ચક્રસહિત સેના લઈને તેણે સ્વયંભૂ સાથે મહાન યુદ્ધ કર્યું. તેણે સ્વયંભૂને મારવા માટે પોતાનું દૈવી સુદર્શન-ચક્ર ફેંક્યું, પરંતુ પૂર્વપુણ્યનો પ્રતાપ બલાસ થઈ ગયો હોવાથી તેનું ચક્ર નિષ્ફળ ગયું ને સ્વયંભૂના હાથમાં આવ્યું. સ્વયંભૂએ ભયંકર ક્રોધપૂર્વક તે ચક્ર વડે તેનો જ શિરચ્છેદ કર્યો; ધોર રૌદ્ર પરિણામ સહિત મરીને તે તમતમ નામની સાતમી નરકમાં જઈ પડ્યો. કેટલાક કાળ બાદ, સ્વયંભૂ વાસુદેવ પણ વિષયવાસનાના રૌદ્રભાવથી મર્યો, ને જાણે કે હજી પણ પોતાના વેરીને મારવા તેની પાછળ જતો હોય તેમ તે પણ સાતમી નરકમાં જઈ પડ્યો. બંને જીવો ત્યાંથી નીકળીને અમુક ભવે પુનઃ ધર્મ પામીને મોક્ષ પામશે.

વાસુદેવનું મૃત્યુ થતાં ધર્મ-બળદેવને પ્રથમ તો ઘણો જ શોક થયો, પણ પછી વિમલનાથ ભગવાનના સમવસરણમાં જઈ ધર્મોપદેશ સાંભળતાં તેમનું ચિત્ત શાંત થયું ને સંસારથી વિરક્ત થઈ જિનદીક્ષા અંગીકાર કરી; ઉત્તમ ધ્યાન વડે કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કરીને ગજપંથા ક્ષેત્રથી સિદ્ધિને પામ્યા.

[આ રીતે ભગવાન વિમલનાથના સમયમાં થયેલા ત્રીજા ધર્મ-બળદેવ, સ્વયંભૂ-વાસુદેવ અને મધુ-પ્રતિવાસુદેવની કથા પૂરી થઈ; આ કથા જીવને ધર્મના ફળમાં ઉત્સાહિત કરીને વિષયભોગો પ્રત્યે વૈરાગ્ય જગાડે છે.]